умова ефективного дидактичного процесу у ВНЗ економічного профілю. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2015. № 1. С. 346.

6. Юртаєва О. О. Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу : навч. посіб. / за ред. І. Л. Холковської. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. 144 с.

7. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 506 с.

О. М. Оргієць
доктор наук з державного управління, доцент
Бердянський державний педагогічний університет

ЕМОЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Серед багатьох детермінант професійної діяльності викладача вищої школи особливої уваги заслуговують академічні викладацькі компетентності. Багато уваги в науковому полі приділено дослідженню професійних компетентностей, усе частіше порушується проблема соціальної компетентності, проте сфера емоційного напруження українських викладачів стає наразі однією з важливих у їх професійній діяльності в умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію нашої країни, небезпекою ракетних обстрілів усіх населених пунктів, переміщенням вітчизняних закладів освіти з тимчасово окупованих територій на підконтрольну територію України, переїздом більшості викладачів зі своїх домівок та перебуванням деяких на окупованих територіях. Вміти тримати рівновагу, залишатися спокійним, контролювати себе у важких ситуаціях - необхідна умова для викладачів, оскільки емоції значно впливають на продуктивність педагогічної діяльності, навчальний процес загалом [3]. До того ж освітяни викладають студентам, які перебувають у таких же умовах воєнного часу. Розвинена емоційна компетентність є важливою якістю педагога, проте не кожен з викладачів усвідомлює актуальність внутрішньої емоційної гармонії, ще менша їх кількість розвиває ці навички [2].

Емоційна компетентність викладачів висвітлена у роботах вітчизняних дослідників Н. Голікова, Т. Доцевич, М. Моргунової, О. Фоміних та більш широко у дослідженнях закордонних вчених: М. Алберської, Дж. Майєра, П. Сальвея, Е. Твардовської-Сташек та інших. Проте, проблема впливу емоційних компетенцій викладача вищої школи на ефективність процесу навчання студентів потребує подальшого вирішення, особливо у сучасних реаліях воєнного стану в Україні.

Метою дослідження є аналіз поняття «емоційна компетентність викладача» у науковому дискурсі, розгляд впливу емоційної компетентності на ефективність процесу викладацької діяльності під час війни та висвітлення пропозицій щодо їх розвитку.

Генезис емоційної компетентності безпосередньо пов'язаний з концептом емоційного інтелекту, який є основним потенціалом для розвитку самоконтролю і, таким чином, формування емоційних навичок. За визначенням П. Саловея та Дж. Майєра, емоційний інтелект – це здатність особи до розуміння своїх емоцій і їх

виявлення у спосіб, який дозволяє свідомо їх регулювати. Науковці наголошують, що ефективним є правильне сприйняття та оцінка емоцій, що сприяє процесу мислення та забезпечує збалансованість емоційного й інтелектуального розвитку [5]. У літературі більшість науковців розглядають емоційний інтелект як набір компетентностей або особистісних рис, які відповідають за усвідомлення та розуміння власних емоцій та емоцій оточуючих та можуть ними ефективно керувати [1; 4; 5; 7].

Знання про вплив емоційного інтелекту в освітньому процесі, а особливо про недоліки в цій сфері, є важливими, оскільки вони можуть допомогти зрозуміти джерела труднощів, які виникають у професійній роботі викладача і вимагають тісних соціальних взаємодій. Крім того, усвідомлення власних недоліків у цьому відношенні є тим більш важливим, оскільки емоційну компетенцію можна розвивати та покращувати [7]. Педагог, зазначає Т. Доцевич, повинен розвивати власну емоційну компетентність, причому робити це усвідомлено, розуміючи, що сфера емоцій – одна з основних в організації міжособистісного спілкування і, у першу чергу, у професійній діяльності педагога [1].

Розглядаючи емоції в освітньому процесі, Н. Моргунова звертає увагу, що вони можуть бути небажаними, оскільки часто є джерелами різних перешкод, які скасовують логіку і розумність поведінки, ослаблюють самоконтроль студентів і заважають педагогам керувати ситуацією [4]. Контроль емоційного стану допомагає ефективно боротися зі стресом, тривогою, гнівом і занепокоєнням; допомагає налагоджувати контакт з іншими людьми; дозволяє знайти професійний і креативний потенціал [3]. Особливо цінною якістю емоційної компетенції для воєнного часу є посилення емоційної та ментальної незалежності від чужої думки та усунення негативного, марного та неспокійного мислення. Це, насамперед, допоможе тим викладачам, які з певних причин залишаються на тимчасово окупованій території, але продовжують викладати в українських вишах.

За даними Міністерства освіти України (станом на 31.08.22 р.) російськими ударами пошкоджено понад 2000 навчальних закладів і знищено майже 300 на території держави. Величезна кількість студентів та викладачів вишів стали внутрішньо переміщеними особами, багато з них покинули країну. Так, 64% викладачів Бердянського державного педагогічного університету змушені були переїхати на підконтрольну територію, з них п’ята частина – за кордон. Однак, викладачі, які виїхали, стикаються з додатковими фінансовими, побутовими, мовними труднощами. А ті, що залишилися на окупованій території у своїх домівках, піддаються небезпеці з боку «нової військово-громадської адміністрації», змушені дотримуватися «партизанських» правил проведення занять і ховати свою громадську позицію навіть від сусідів. До того ж повномасштабна війна завадила завершити наукові дослідження більшості викладачам. Згідно опитування «Перезавантаження науково-дослідницької роботи викладачів БДПУ», результати якого опубліковані на сайті вишу, 73% осіб не змогли довести наукові розвідки та отримати результати; наукова активність знизилася у 48,8 % респондентів, 27,9 % навіть не могли думати про науку.

Стрес та перенапруження призводять до того, що люди починають сумніватися у правильності своїх дій та рішень, або ж, навпаки, беруть на себе забагато відповідальності. Протягом воєнного часу такий дисбаланс у поведінці яскраво виражений, адже людина перебуває в умовах невизначеності та втрачає здатність

контролювати ситуацію [2, с. 11]. Щоб нівелювати такі інциденти викладачі повинні мати досить високий рівень емоційної культури, вміти контролювати свої емоційні прояви і визначати емоційний стан студентів для подальшого корегування.

Цікаво, що емоційний стан викладачів у зв'язку з війною в Україні змінився не лише у вітчизняних закладах освіти. Так, згідно з опитуванням, проведеним Brockhaus і news4teachers, 5 відсотків з 5894 опитаних педагогів у Німеччині відчувають себе невпевнено або пригнічені ситуацією і хотіли б отримати додаткову допомогу. Зокрема, біля 50 % вчителів у середніх школах почуваються невпевнено, просто розповідаючи школярам про війну в Україні [6].

Серед навичок, які характеризують емоційні компетентності викладачів вищої школи, і є важливими у професійній діяльності під час війни, перш за все, на нашу думку, є наступні:

- сприймати ситуацію такою, якою вона є, але обов'язково турбуватися про безпечне місце проведення занять;
- демонструвати впевненість у своїх діях;
- цілеспрямовано та соціальноприйнятно передавати свої емоції під час проведення занять, адже демонстрація власної рівноваги є найбільш простим способом впливати на емоційний стан студентів;
- керувати емоціями, посилювати бажане і замовчувати несприятливе, вести розмови лише по суті своєї дисципліни, не дивлячись на актуальні новини;
- якщо дозволяє дисципліна, яку викладаєте, необхідно говорити про майбутнє, стратегічні плани, зміни, адже стан війни обов'язково закінчиться;
- змінювати себе, а не оточуючих, при цьому виважено впливати на емоції студентів, слідкувати за ознаками їх тривожності, які вони не передають словами;
- не ускладнювати своє життя марною діяльністю, не дозволяти дрібним проблемам додавати турбот;
- слідкувати за охайним зовнішнім виглядом під час проведення онлайн-занять, це надає впевненості у собі, допомагає зберігати оптимізм.

Таким чином, емоційна компетентність викладача вищої школи – це набір знань, вмінь та навичок, які допомагають контролювати свої думки, щоб мислити більш позитивно, справлятися з сильними емоціями, залишатися спокійними, позитивними та контролювати ситуацію. Емоційна компетентність є первинним ресурсом вроджених особистісних рис викладача, які можливо розвивати для ефективної емоційної регуляції в складних соціальних і професійних ситуаціях та досягнення значних результатів у професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Доцевич Т. Емоційна компетентність викладача закладів вищої освіти як складова його професійної компетентності. *Scientific Collection «Interconf».* 2021. № 57. С. 250-253
2. Коли світ на межі змін: стратегії адаптації. Психологічна підтримка вчителів та дітей у часи війни. URL: https://drive.google.com/file/d/1r0qbJVjlXfSjLtvzvJDeicK5YFI6wZL/view.
3. Контроль емоційного стану під час війни – пояснення психологів. URL: https://mon.gov.ua/ua/news/kontrol-emocijnogo-stanu-pid-chas-vijni-poyasnennya-psihologiv.
4. Моргунова Н. С. Емоційна компетентність викладача як чинник підвищення

ефективності навчання іноземних студентів. *Педагогіка і психологія.* Харків, 2018. Вип. 59. С. 130-138.

5. Salovey, P., Mayer, J. D. Emotional Intelligence. *Imagination, Cogni-tion, and Personality.* 1990. T. 9, nr 3. S. 185-211

6. Sprechen über den Krieg: Mehr als jede:r zweite Lehrer:in fühlt sich unsicher oder überfordert. URL: https://www.news4teachers.de/2022/03/sprechen-ueber-den-krieg-mehr-als-jeder-zweite-lehrerin-fuehlt-sich-unsicher-oder-ueberfordert/.

7. Twardowska-Staszek E., Alberska M. Inteligencja emocjonalna i kompetencjespołeczne nauczycieli szkół specjalnych. *Studia Paedagogica Ignatiana*. 2020. № 24. P. 111-134.

М. С. Радіонова
асистент
Бердянський державний педагогічний університет

ЦІННІСТЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗВО В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Актуальність дослідження. Вже декілька місяців освітній процес в закладах вищої освіти здійснюється в умовах воєнного конфлікту. Здобувачі та викладачі перебувають в стані психофізичної напруги та постійно підлягають впливу стресорів: негативні новини з територій, де ведуться бойові дії; невизначеність щодо майбутнього; загроза обстрілів та постійні повітряні тривоги; вимкнення електроенергії та відсутність стабільного інтернет зв'язку; емоційні реакції на події та особисті проблемні ситуації. Все це виснажує людину як фізично так і психічно. Налаштуватися в таких умовах на передачу та отримання знань, віднайти в собі сили для відновлення пізнавальної активності, правильно розподілити пріоритети та ефективно розподілити ресурси стає завданням номер один для учасників освітнього процесу.

Саме тому виникає актуальність підвищення психологічної компетентності викладачів ЗВО, які безпосередньо відповідають не лише за оволодіння здобувачами предметних знань, а й за атмосферу на занятті, від якої залежить емоційний стан та мотивація студентів. Зокрема, розвиток рефлективності, емпатійності, оптимізму, фрустраційної толерантності, соціальної пластичності, навичок емоційної саморегуляції, дозволить педагогу не лише ефективно впоратися з власним травмівним досвідом і негативними емоційними станами, а й забезпечити комфортне освітнє середовище для своїх підопічних. Звідси виникає потреба зміни пріоритетів у сфері підвищення кваліфікації та самоосвіти педагогів ЗВО, а саме формування та удосконалення психологічної компетентності педагогів в умовах воєнного конфлікту та невизначеності.

Теоретико-методологічне обґрунтування проблеми. У психолого-педагогічній літературі проблему формування психологічної компетентності педагога та окремих її компонентів досліджували Л. Алексєєва, Г. Ахулкова, В. Баркасі, О. Бодальов, В. Введенський, С. Гапоненко, Ф. Гоноболін, О. Дубасенюк, З. Зіміна, В. Калінін, Л. Макарова, А. Маркова, Г. Подчалімова, В. Сластьонін, Л. Хоружа.